HISTORIA

KOMPLET SCENARIUSZY

DO NAUCZANIA ZAGADNIEŃ FINANSOWYCH W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH

Dla klas
4–8

Ministerstwo Finansów

FUNDUSZ EDUKACJI FINANSOWEJ

WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Komplet scenariuszy został wydany w ramach Zadania „Materiały edukacyjne do nauczania zagadnień finansowych w klasach IV–VIII szkoły podstawowej" sfinansowanego ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Warszawski Instytut Bankowości.

Koordynator Zadania: Krzysztof Ostafiński (Warszawski Instytut Bankowości)

Koordynator merytoryczny Zadania: dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UEK (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

Autor wprowadzenia: dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UEK (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

Autorzy scenariuszy:
mgr Jakub Garncarz (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie) – scenariusz 1
dr Beata Bawej-Lisiecka (Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Toruniu) – scenariusz 2, 4
mgr Wiktoria Knap (Zachodniopomorskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie) – scenariusz 3, 6
mgr Patrycja Kopcińska (Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli "WOM" w Katowicach) – scenariusz 5

Recenzja merytoryczna:
dr Krzysztof Kil (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)
dr hab. Agnieszka Parkitna, prof. PWr (Politechnika Wrocławska)

Recenzja dydaktyczna:
mgr Anna Czarlińska-Wężyk (Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli "WOM" w Katowicach)
dr Waldemar Lib (Uniwersytet Rzeszowski)

Redakcja językowa: Judyta Boczek

Skład: MGMEDIA Maciej Grabowski
Projekt okładki: MGMEDIA Maciej Grabowski
Zdjęcie na okładce: Jacob Lund/Adobe Stock
Grafiki i ilustracje: Adobe Stock

Wydawca: Warszawski Instytut Bankowości

Adres wydawcy: ul. Kruczkowskiego 8; 00-380 Warszawa

ISBN: 978-83-979868-9-3
ISBN: 978-83-979868-1-7 (całość kolekcji)

Wydanie: pierwsze

Rok wydania: 2026

Wykaz skrótów użytych w rubryce „punkty podstawy programowej" scenariuszy:
PP – podstawa programowa dla szkół podstawowych zgodna z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r., w brzmieniu po ostatnich zmianach w 2024 i 2025 r. (Dz.U. z 2017 r., poz. 356, z późn. zm.); **NPP** – nowa podstawa programowa dla szkół podstawowych zgodna z rozporządzeniem Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. (Dz.U. z 2026 r., poz. 378), przy czym w przypadku wiedzy o społeczeństwie zapisano **NPP(EO)**, co oznacza punkty nowej podstawy programowej edukacji obywatelskiej, która zastąpi od roku szkolnego 2028/2029 wiedzę o społeczeństwie; **WO** – wymagania ogólne; **WS** – wymagania szczegółowe; **DE** – wymagania szczegółowe w zakresie doświadczeń edukacyjnych (tylko w NPP); (dw) – przy numerze oznacza wymagania do wyboru (tylko w NPP).

WSTĘP

Historia, jako przedmiot nauczania w szkole podstawowej, odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu tożsamości uczniów, rozumienia przez nich przeszłości kraju, Europy i świata, a także świadomości procesów społecznych i gospodarczych, które uformowały Polskę i współczesny świat. Zgodnie z podstawą programową dla szkoły podstawowej cele kształcenia z historii obejmują rozwijanie umiejętności analizy wydarzeń historycznych, rozumienia ich przyczyn i skutków, a także kształtowanie postawy szacunku dla dziedzictwa narodowego i światowego. Szczególne znaczenie ma w tym kontekście historia gospodarcza, która pozwala uczniom dostrzec zależności między działalnością człowieka, rozwojem ekonomicznym a zmianami społecznymi. Niniejszy pakiet scenariuszy lekcji łączy treści historyczne z edukacją ekonomiczno-finansową, co pomoże uczniom zrozumieć, jak procesy gospodarcze wpływały na życie ludzi przez wiele wieków i jak te „lekcje z przeszłości" mogą być wykorzystane w dzisiejszych realiach.

Scenariusze zawarte w naszym pakiecie koncentrują się na kluczowych zagadnieniach historii gospodarczej, takich jak ewolucja pieniądza, rozwój gospodarki towarowo-pieniężnej, znaczenie handlu czy wyzwania ekonomiczne w różnych epokach. Za pomocą angażujących form nauczania, takich jak gry dydaktyczne, edukacyjne escape roomy czy analizy historycznych mechanizmów gospodarczych, uczniowie odkrywają, jak decyzje ekonomiczne podejmowane w przeszłości kształtowały społeczeństwa – od średniowiecznych systemów wymiany po trudności gospodarcze II Rzeczypospolitej. Scenariusze te nie tylko realizują wymagania podstawy programowej dotyczące procesów historycznych i ich wpływu na współczesność, ale także rozwijają kluczowe kompetencje, takie jak krytyczne myślenie i umiejętność podejmowania świadomych decyzji finansowych z uwzględnieniem kontekstów historycznych.

Scenariusze zostały zaprojektowane w ten sposób, aby wesprzeć Państwa w realizacji założonych w nich celów kształcenia i zapisów podstawy programowej. Każdy scenariusz zawiera praktyczne narzędzia: prezentację multimedialną, kartę pracy z zadaniami oraz zestaw pytań sprawdzających, które umożliwiają ocenę zarówno wiedzy historycznej, jak i umiejętności jej praktycznego zastosowania. Dzięki temu lekcje historii staną się dynamiczną przestrzenią, w której uczniowie nie tylko poznają fakty historyczne, ale także nauczą się, jak przeszłe decyzje gospodarcze mogą inspirować odpowiedzialne zarządzanie finansami współcześnie.

Zachęcamy Państwa do korzystania z tych materiałów, aby w innowacyjny sposób, łącząc naukę o przeszłości z edukacją ekonomiczno-finansową, rozwijać u uczniów ciekawość, krytyczne spojrzenie na świat oraz umiejętności niezbędne do świadomego funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym i gospodarce opartej na wiedzy.

dr hab. **Tomasz Rachwał**, prof. UEK
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej,
którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki.
Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Zamień krowę na monetę – historia pieniądza na wieszaku 5
Jakub Garncarz

Jak krążył złoty dukat w społeczeństwie średniowiecznym? 10
Beata Bawej-Lisiecka

Folwark szlachecki i handel zbożem Wisłą do Gdańska – gospodarka towarowo-pieniężna i źródła dochodu 16
Wiktoria Knap

Zostań XIX-wiecznym kapitalistą 21
Beata Bawej-Lisiecka

Gospodarka to podstawa! 26
Patrycja Kopcińska

Rewolucja przemysłowa i zmiany w świecie finansów 31
Wiktoria Knap

Ministerstwo Finansów
FUNDUSZ EDUKACJI FINANSOWEJ
WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

TEMAT LEKCJI

ZAMIEŃ KROWĘ NA MONETĘ – HISTORIA PIENIĄDZA NA WIESZAKU

SCENARIUSZ DLA	PRZEDMIOT	AUTOR	CZAS TRWANIA	KLASA
SZKOŁA PODSTAWOWA	HISTORIA	JAKUB GARNCARZ	45 MIN	IV–V

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ opisuje etapy rozwoju pieniądza; ▪ rozpoznaje różne formy pieniądza występujące w historii; ▪ charakteryzuje zmiany w sposobach dokonywania płatności na przestrzeni dziejów; ▪ ilustruje wybrane etapy rozwoju pieniądza przykładami z historii.
METODY KSZTAŁCENIA	opowiadanie; objaśnienie; praca z tekstem; dyskusja kierowana
FORMY PRACY	praca indywidualna; praca grupowa
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	prezentacja multimedialna; karta pracy; przedmioty mogące obrazować środki wymiany (np. muszelki, stary klucz, patyczki po lodach, kamyczki, guziki); dla grup – po jednym wieszaku, obrazki prezentujące etapy historii pieniądza (np. barter, muszle, monety, banknoty, karty płatnicze, telefon lub symbol płatności elektronicznej), sznurek lub wstążka, białe i kolorowe kartki, nożyczki, klej, kolorowe karteczki, kredki, pisaki, taśma klejąca, spinacze do papieru
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer z dostępem do internetu; rzutnik lub tablica multimedialna; tablica lub flipchart; marker
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WO:** I.4. Umieszcza procesy, zjawiska i fakty historyczne w czasie oraz porządkuje je i ustala związki przyczynowo-skutkowe; I.5. Dostrzega zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym; II.4. Objaśnia związki przyczynowo-skutkowe, analizuje zjawiska i procesy historyczne; II.5. Dostrzega potrzeby poznawania przeszłości […]. **WS:** III.4. odróżnia historię od dziejów legendarnych. Klasa V: XL.2. charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90. **NPP – WO:** 6. Rozumienie związków przestrzenno-czasowych i przyczynowo-skutkowych […]. **WS:** 1.2. wyjaśnia przydatność znajomości historii dla życia ludzi we współczesności; 4.3. oblicza upływ czasu między wydarzeniami historycznymi.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

1. Nawiązanie – dyskusja, czym jest pieniądz (5 min)
2. Przedstawienie historii pieniądza (7 min)
3. Praca z tekstem (5 min)
4. Przygotowanie oraz przedstawienie historii pieniądza na wieszaku (15 min)
5. Wspólne opracowanie cech pieniądza (5 min)
6. Zmiana wartości pieniądza w czasie i denominacja w Polsce (5 min)
7. Podsumowanie (3 min)

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

1. Nawiązanie – dyskusja, czym jest pieniądz

5 min

Rozpocznij lekcję od pokazania uczniom takich przedmiotów, jak muszelki, plastikowy żeton, patyczek do lodów, stary klucz. Zaproponuj krótką zabawę: dzieci mają wyobrazić sobie, że muszą coś kupić lub wymienić te przedmioty na coś, czego naprawdę potrzebują. Zadawaj pytania: *Wyobraź sobie, że chcesz wymienić muszelkę na kanapkę – czy to dobry pomysł? A może lepszy będzie patyczek do lodów?, Które z tych przedmiotów mogłyby pełnić funkcje pieniędzy, a które nie? Dlaczego?*. Uczniowie podają, które przedmioty ich zdaniem mogłyby pełnić funkcję pieniędzy, a które nie, i próbują wyjaśnić, dlaczego (np. bo są wartościowe, trwałe, łatwe do noszenia). Podsumuj dyskusję informacją, że dawniej ludzie wymieniali się różnymi przedmiotami, ale na pewnych rzeczach zaczęli polegać częściej, ponieważ miały one odpowiednie cechy. Następnie wyświetl prezentację i przedstaw uczniom definicję pieniądza ze slajdu nr 2.

2. Przedstawienie historii pieniądza

7 min

Opowiedz uczniom historię pieniądza, korzystając z prezentacji (slajdy nr 3–9). Uczniowie słuchają, proponują własne pomysły na „nowe pieniądze" oraz starają się uzasadnić, dlaczego w kolejnych epokach pojawiały się nowe formy rozliczeń (wygoda, bezpieczeństwo, poręczność, rozpoznawalność, podzielność, stabilność). Zwróć uczniom uwagę na kryteria, które sprzyjały akceptacji danego środka płatniczego w szerokim obiegu. Podczas omawiania historii pieniądza poświęć szczególną uwagę slajdowi nr 9, na którym przedstawione są kryptowaluty. W tym miejscu wyraźnie podkreśl, że w prezentacji określamy je nie mianem pieniądza elektronicznego, lecz „cyfrowego aktywa" (cyfrowego środka finansowego). Aktywa to coś, co posiada wartość i może być przedmiotem posiadania lub wymiany (np. rzecz, prawo, zapis cyfrowy), ale samo nazwanie czegoś „aktywem" nie oznacza, że pełni ono funkcję powszechnie akceptowanego pieniądza. Pieniądz elektroniczny, o którym była mowa, to nadal zapis wartości w systemie bankowym odnoszący się do waluty państwowej (np. złotego), regulowany i osadzony w instytucjonalnym systemie nadzoru. Natomiast kryptowaluty funkcjonują w rozproszonych sieciach, bez emitenta w postaci banku centralnego, i nie są powszechnie akceptowanym środkiem płatniczym; w wielu sytuacjach pełnią raczej funkcję spekulacyjnego lub inwestycyjnego aktywa cyfrowego. W związku z powyższym kryptowaluty nie są kolejnym etapem ewolucji pieniądza po pieniądzu elektronicznym. Kryptowaluty od pieniędzy różnią się także profilem ryzyka (wysoka zmienność, mniejsza ochrona użytkownika, brak gwaranta w postaci banku centralnego), co dodatkowo oddziela je od stabilnych, szeroko akceptowanych form pieniądza.

3. Praca z tekstem

5 min

Rozdaj uczniom karty pracy (załącznik nr 2). Wyjaśnij, że w zadaniu 1 mają samodzielnie przeczytać tekst, a następnie zaznaczyć w nim kolorowym pisakiem lub długopisem najważniejsze informacje dotyczące rozwoju pieniądza, w tym główne etapy tego rozwoju. Zaznaczone fragmenty uczniowie wykorzystają później do wspólnego tworzenia historii pieniądza na wieszaku.

4. Przygotowanie historii pieniądza na wieszaku

15 min

Podziel klasę na czteroosobowe grupy. Każdej z nich wręcz materiały wymienione w środkach dydaktycznych. Wytłumacz uczniom, że zadaniem grup jest ułożenie na sznurku osi czasu – „historii pieniądza na wieszaku". Grupy zawieszają obrazki i podpisują najważniejsze momenty w historii pieniądza. Następnie prezentują gotowe prace, krótko o nich opowiadają i dyskutują z innymi grupami o ich osiach czasu.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

5. Wspólne opracowanie cech pieniądza

5 min

Narysuj na środku tablicy duży banknot lub monetę. Od rysunku utwórz sześć kresek, przy których będziesz zapisywać cechy pieniądza. Postaw pytanie: *Jakie cechy powinien mieć dobry pieniądz? Pomyślcie o tym, czego dowiedzieliście się z historii ewolucji pieniądza.* Naprowadzaj uczniów na właściwe odpowiedzi za pomocą pytań: *Czy pieniądz powinien być trwały?, Czy ma być łatwy do noszenia?, Czy musi mieć wartość dla wszystkich?, Czy powinien być łatwy do podzielenia na mniejsze części?.* Uczniowie zgłaszają propozycje cech pieniądza, dyskutują, uzasadniają swoje wypowiedzi i zapisują właściwe cechy w zadaniu 2 na karcie pracy. Przeanalizuj z nimi też przykłady tych form pieniędzy, które się nie sprawdziły. Na tablicy powinny pojawić się następujące cechy: stabilność, poręczność, trwałość, jednolitość, podzielność oraz rozpoznawalność. Wyjaśnienie wszystkich cech pieniądza znajduje się na slajdzie nr 11, który warto wyświetlić również w czasie podsumowania.

6. Zmiana wartości pieniądza w czasie

5 min

Wyświetl uczniom slajd nr 12 i daj im chwilę na ciche zapoznanie się z tekstem. Następnie odwołaj się do książki „Bankructwo małego Dżeka", podkreślając, że bohater otrzymał w niej 1 dolara, który kiedyś miał znacznie większą wartość niż dziś. Wykorzystaj ten przykład, aby wyjaśnić, że pieniądz nie tylko zmienia formę, ale również jego siła nabywcza zmienia się w czasie. Zadaj pytania naprowadzające: *Dlaczego ta sama kwota po latach wystarcza na mniej lub więcej rzeczy?, Jakie codzienne obserwacje pokazują, że ceny się zmieniają?*. Poproś uczniów, aby każdy indywidualnie podał przykład, co Dżek mógł kupić kiedyś za 1 dolara (równowartość około 4–5 zł), a ile za ten przedmiot należy zapłacić dzisiaj. Zapytaj również, co dzisiaj w Polsce można kupić za 1 dolara. Wybrane przykłady niech zostaną krótko przedstawione na forum klasy, a Ty zbierz je w dwie kolumny „Kiedyś" i „Dziś". Zadanie podsumuj słowami: *Siła nabywcza pieniądza zmienia się w czasie.*

Uczniom klasy V warto przedstawić slajd nr 13 dotyczący denominacji w Polsce. Wyjaśnij im, że na początku lat 90. w Polsce panowała bardzo duża inflacja, czyli szybki wzrost cen, przez co na banknotach i w sklepach na cenach pojawiało się mnóstwo zer, co utrudniało płacenie, liczenie i planowanie domowych wydatków. Wytłumacz, że 1 stycznia 1995 roku wprowadzono nowe złote według prostego przelicznika 10 000 starych złotych = 1 nowy złoty. Pokaż uczniom stare pieniądze, zwracając uwagę na duże liczby na dawnych nominałach.

Uczniowie słuchają historii denominacji w Polsce i aktywnie biorą udział w dyskusji dotyczącej zmian w życiu ludzi na skutek wysokiej inflacji oraz denominacji złotego.

7. Podsumowanie

3 min

Krótko przypomnij, jak zmieniała się forma pieniądza w historii: od barteru aż po pieniądz elektroniczny. Wskaż, że wartość pieniądza zależała od jego cech: stabilności, rozpoznawalności, trwałości, poręczności, podzielności i jednolitości. Dzięki nim pieniądz był wygodny, bezpieczny i powszechnie akceptowany. Następnie podsumuj wnioski, podkreśl, że pieniądz ciągle ewoluuje, a jego przyszłość zależy także od pomysłów uczniów. Zadaj pytania końcowe: *Co najbardziej zaskoczyło Was w historii pieniądza?* oraz *A czym Waszym zdaniem będziemy płacić w przyszłości?*. Zachęć uczniów do krótkiej refleksji i swobodnej wypowiedzi oraz zadbaj o aktywny udział wszystkich chętnych.

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-b, 2-c, 3-d, 4-d, 5-a, 6-a, 7-c, 8-d, 9-c, 10-a.

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Co to jest barter?

a pieniądz zrobiony z metalu
b wymiana rzeczy za inne rzeczy
c dzielenie się pieniędzmi
d zbieranie monet

02. Główne ograniczenie związane z barterem wynikało z tego, że

a ludzie nie lubili handlować.
b trzeba było zapisywać transakcje.
c trudno było wymienić się na odpowiednie towary.
d wymagał on dużej ilości pieniędzy.

03. Które z poniższych towarów służyły jako środek wymiany w starożytnych społeczeństwach?

a muszle
b sól
c futra zwierząt
d Wszystkie odpowiedzi są poprawne.

04. Dlaczego monety zastąpiły barter?

a Ponieważ były ogólnie akceptowane.
b Ponieważ umożliwiały precyzyjną wycenę dóbr.
c Ponieważ były łatwe do przenoszenia.
d Wszystkie odpowiedzi są poprawne.

05. Kiedy zaczęto po raz pierwszy używać monet?

a Około 600 lat p.n.e.
b Około 100 roku n.e.
c Około 1200 roku n.e.
d Około 1950 roku n.e.

06. Co otrzymywano w zamian za zdeponowanie monet w bankach?

a papierowe pokwitowanie
b złoto
c sól
d zboże

07. Jakie wady miały pierwsze monety?

a Były zbyt lekkie.
b Łatwo pękały.
c Obcinano ich brzegi, przez co traciły na wartości.
d Łatwo wypadały z kieszeni.

08. Cechy pieniądza to

a podzielność.
b trwałość.
c jednolitość.
d wszystkie te cechy (podzielność, trwałość, jednolitość).

09. Co to są pieniądze elektroniczne?

a monety w komputerze
b banknoty z chipem
c pieniądze zapisane na koncie w banku
d banknoty z błyszczącego papieru

10. Po co ludzie przez wieki zmieniali sposoby płacenia?

a Żeby handel był łatwiejszy i wygodniejszy.
b Żeby mieć kolorowe pieniądze.
c Żeby trudniej było się wzbogacić.
d Żeby ograniczyć handel towarami.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

1. Przeczytaj poniższy tekst. Podkreśl w nim najważniejsze informacje dotyczące rozwoju pieniądza.

W czasach starożytnych ludzie nie znali pojęcia pieniędzy. Zamiast tego wymieniali się rzeczami, na przykład ktoś dawał worek zboża, a w zamian dostawał narzędzie rolnicze. Taki sposób wymiany nazywamy barterem. Barter działał dobrze w małych wioskach, gdzie ludzie znali się nawzajem, łatwo było się porozumieć oraz oszacować wartość produktów. Barter miał jednak pewne ograniczenia. Jednym z nich był fakt, że wraz z rozwojem handlu i kontaktów między różnymi grupami ludzi coraz trudniej było znaleźć osobę, która potrzebowała dokładnie tego, co miał ktoś inny i czego ktoś inny potrzebował. Poza tym nie wszystkie przedmioty dało się łatwo podzielić, np. trudno było podzielić narzędzie na pół. Dlatego ludzie zaczęli używać szczególnych przedmiotów jako środka wymiany. Były to rzeczy, które wszyscy uważali za wartościowe, np. sól, skóry, muszle czy zboże. Dzięki temu łatwiej było się wymieniać, dając coś, co większość ludzi i tak chciała przyjąć. Takie przedmioty były pierwszymi środkami wymiany. Ale i one miały swoje ograniczenia. Niektóre z nich psuły się z czasem, poza tym w różnych regionach ludzie uznawali za cenne różne towary, co utrudniało handel na większą skalę.

Około 600 lat p.n.e. w starożytnej Lidii (teren dzisiejszej Turcji) pojawiły się pierwsze monety. Były one wykonane ze złota i srebra, miały podobną wagę i specjalny stempel. Dzięki nim łatwiej było porównywać wartość różnych towarów i prowadzić handel. Jednak i monety nie były doskonałe, ponieważ można je było sfałszować albo obcinać im brzegi, żeby uzyskać cenny kruszec. Ponadto władcy zmniejszali ilość złota w monetach, przez co traciły one na wartości.

Z czasem kupcy i bogaci ludzie zaczęli przechowywać swoje monety u bankierów. W zamian dostawali specjalny kwit, który potwierdzał, ile mają zdeponowanych pieniędzy. Stopniowo ludzie zaczęli używać tych kwitów w handlu, zamiast nosić ze sobą ciężkie monety i ryzykować, że ktoś ich okradnie. Tak powstały pierwsze banknoty. Były one wygodne i bezpieczne, a wraz z upływem czasu banki zaczęły je drukować jako oficjalny środek płatniczy.

W XX wieku, kiedy pojawiły się komputery, a potem internet, wynaleziono jeszcze inne narzędzia: karty płatnicze. To kawałki plastiku, które wystarczy zbliżyć do terminala i już komputer wysyła wiadomość do banku, żeby przelać odpowiednią sumę pieniędzy na konto sprzedawcy. Dziś coraz częściej korzystamy z takiego „niewidzialnego" pieniądza – to pieniądz elektroniczny. Oprócz niego istnieją też kryptowaluty, takie jak Bitcoin.

2. Na podstawie tekstu z zadania 1 podaj cechy pieniądza.

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

TEMAT LEKCJI

JAK KRĄŻYŁ ZŁOTY DUKAT W SPOŁECZEŃSTWIE ŚREDNIOWIECZNYM?

SCENARIUSZ DLA	PRZEDMIOT	AUTOR	CZAS TRWANIA	KLASA
SZKOŁA PODSTAWOWA	HISTORIA	BEATA BAWEJ-LISIECKA	45 MIN	V

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ charakteryzuje przedstawicieli różnych stanów w średniowieczu; ▪ opisuje system feudalny; ▪ adaptuje wiedzę historyczną na temat obiegu pieniądza do czasów współczesnych; ▪ monitoruje dochody i koszty; ▪ wyjaśnia, czym jest podatek i wymienia formy opodatkowania w średniowieczu (pańszczyzna, danina, podatek pieniężny).
METODY KSZTAŁCENIA	pogadanka; gra dydaktyczna (symulacyjna)
FORMY PRACY	praca grupowa; praca indywidualna
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	prezentacja multimedialna; karta pracy; dla każdej grupy – plansza do gry, cztery pionki, kostka do gry, „skarbiec" z 15 dukatami
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer z dostępem do internetu; rzutnik lub tablica multimedialna
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WO:** II.5. Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności. **WS:** IV.1. przedstawia instytucje systemu lennego, wyjaśnia pojęcie stanu i charakteryzuje podziały społeczne w średniowieczu; IV.2. opisuje warunki życia w średniowiecznym mieście i wsi. **NPP – WO:** 3. Odczytywanie intencji stojących za działaniami grup i jednostek w przeszłości oraz formułowanie ocen tych działań z uwzględnieniem różnych systemów wartości. **WS:** 9.3. analizując źródła, na wybranych przykładach porównuje warunki życia codziennego mieszkańców wsi, miast, zamków i klasztorów.

1. Nawiązanie (2 min)
2. Omówienie stanów społecznych (13 min)
3. Przedstawienie zasad gry (5 min)
4. Gra planszowa w grupach (15 min)
5. Podsumowanie (10 min)

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

1. Nawiązanie — 2 min

Rozpocznij lekcję od zaproszenia uczniów do świata rycerzy. Zapytaj, czy uczniowie chcieliby żyć w tamtych czasach. Zwróć uwagę na układ średniowiecznego społeczeństwa, który przypominał piramidę: niewiele osób czerpało zyski z pracy swoich poddanych (slajd nr 3).

2. Omówienie stanów społecznych — 13 min

Omów krótko poszczególne stany społeczne, podkreślając ich znaczenie (slajdy nr 4–8). Zwróć uwagę na nowe pojęcia (np. lenno, wasal, senior). Wyjaśnij je.

3. Przedstawienie zasad gry — 5 min

Zaproś uczniów do przeniesienia się na kilka chwil w czasy średniowiecza i wcielenia się w przedstawicieli różnych grup społecznych. Połącz uczniów w grupy czteroosobowe. Każdej z nich wręcz pakiet do gry: planszę, cztery pionki, kostkę do gry oraz „skarbiec" z 15 dukatami (przygotowanymi np. wg wzoru z karty pracy – załącznik nr 2. Możesz też użyć monet jednogroszowych). Każdy uczeń wycina dla siebie dukaty ze swojej karty pracy (możesz je też wyciąć wcześniej). Wyjaśnij zasady gry (slajd nr 9–11).

4. Gra planszowa w grupach — 15 min

Uczniowie grają w grupach. Po przejściu planszy podliczają majątek swojej postaci.

5. Podsumowanie — 10 min

Zapytaj uczniów o refleksje z lekcji. W tym celu poproś ich o wykonanie zadania 2 z karty pracy (slajd nr 12). Uczniowie udzielają odpowiedzi pisemnie i wykonują test podsumowujący (załącznik nr 1).

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-b, 2-b, 3-d, 4-b, 5-a, 6-d, 7-c, 8-d, 9-c, 10-b.

Legenda do planszy:

Podatek: płacisz 1 dukat dziesięciny

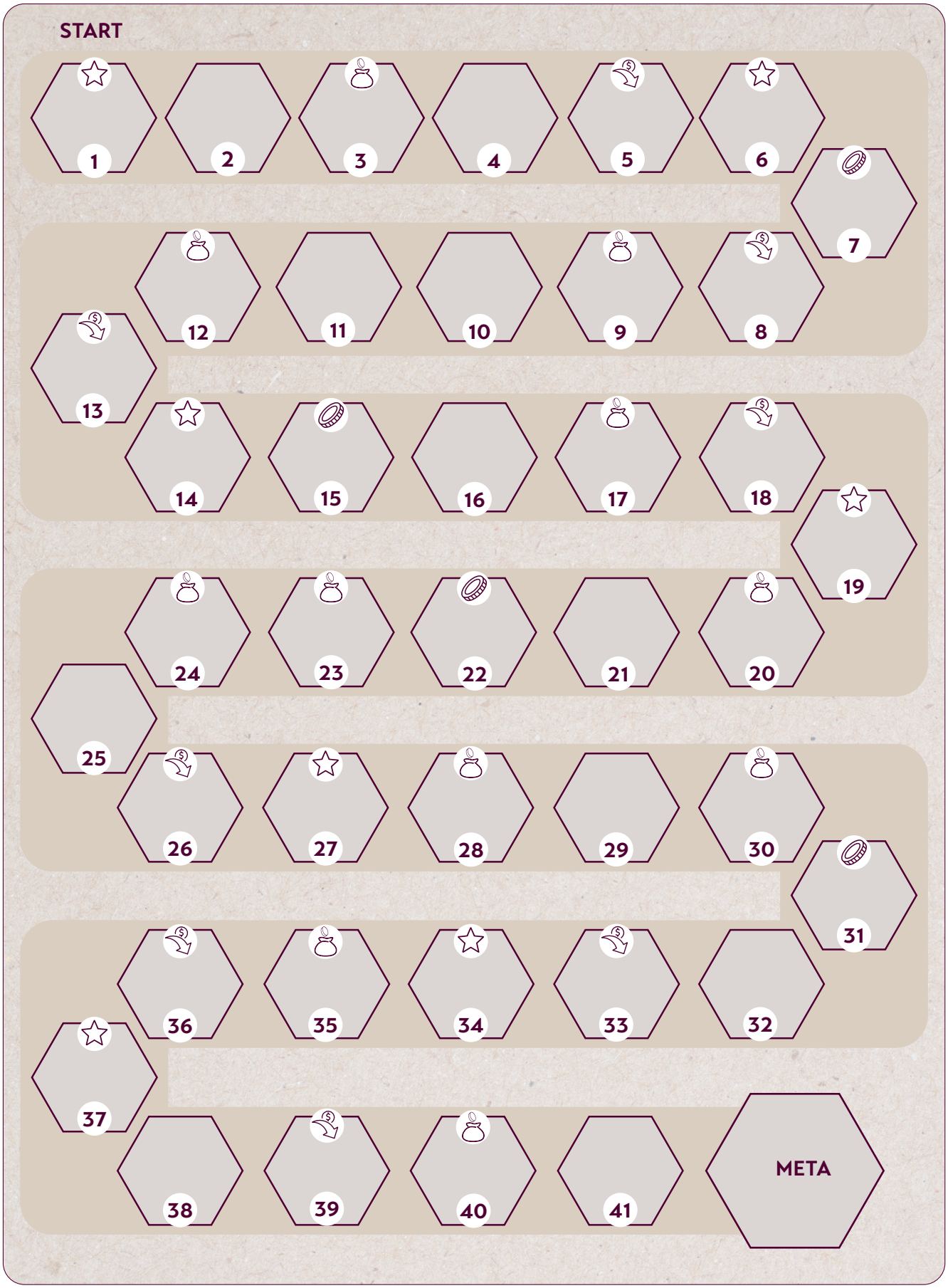
Zysk: odczytaj kolejne polecenie (1, 2 lub 3) na karcie swojej postaci

Strata: odczytaj kolejne polecenie (1, 2 lub 3) na karcie swojej postaci

Przywilej: odczytaj z karty swojej postaci

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Plansza do gry „Dukat w społeczeństwie średniowiecznym"

Ministerstwo Finansów
FUNDUSZ EDUKACJI FINANSOWEJ
WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI
Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Jak nazywał się obowiązek chłopa wobec pana polegający na oddawaniu części swoich plonów?

- **a** pańszczyzna
- **b** danina
- **c** hołd lenny
- **d** służba wojskowa

02. Jaki przywilej miało rycerstwo?

- **a** Nie płaciło podatków.
- **b** Otrzymywało lenno od władcy.
- **c** Mogło handlować na targu.
- **d** Mogło uprawiać ziemię.

03. Która grupa społeczna zajmowała się przepisywaniem ksiąg?

- **a** rycerstwo
- **b** chłopi
- **c** mieszczaństwo
- **d** duchowieństwo

04. Czym była pańszczyzna?

- **a** przywilejem chłopów
- **b** darmową pracą chłopa na polu pana
- **c** obowiązkiem bronienia państwa
- **d** podatkiem na rzecz Kościoła

05. Która z grup społecznych była podstawą ekonomiczną całego społeczeństwa?

- **a** chłopi
- **b** duchowni
- **c** rycerze
- **d** mieszczaństwo

06. Jak nazywał się system zależności, w którym władca nadawał ziemię swoim poddanym w zamian za wierność i służbę wojskową?

- **a** system patrymonialny
- **b** kodeks rycerski
- **c** cech rzemieślniczy
- **d** system feudalny

07. Kto należał do grupy zwanej patrycjatem?

- **a** najubożsi mieszkańcy miast
- **b** rzemieślnicy i drobni kupcy
- **c** najbogatsi kupcy i bankierzy, którzy rządzili miastem
- **d** księża i zakonnice

08. Jak nazywał się podatek płacony na rzecz papieża?

- **a** cło
- **b** podymne
- **c** dziesięcina
- **d** świętopietrze

09. Gdzie znajdowały się zasady bycia honorowym, odważnym, hojnym i nakaz ochrony słabszych?

- **a** w prawie magdeburskim
- **b** w prawie cechowym
- **c** w kodeksie rycerskim
- **d** w prawie feudalnym

10. Czym zajmowały się cechy rzemieślnicze w miastach?

- **a** Organizowały wojsko.
- **b** Organizowały pracę rzemieślników i dbały o jakość towarów.
- **c** Prowadziły modlitwy w klasztorach.
- **d** Uprawiały ziemię wokół miasta.

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

1. Zaznacz kartę swojej postaci, a następnie wytnij dukaty.

MNICH

Unikalny przywilej: Kiedy trafisz na pole płacenia podatku, nie musisz nic płacić.

Pola zysków: pobierasz dukaty ze skarbca.

1. Zebrałeś datki na budowę katedry. Otrzymujesz 2 dukaty.
2. Pewien bogaty kupiec hojnie obdarował potrzebujących. Otrzymujesz 1 dukata.
3. Sprzedałeś leczniczy napar z ziół. Otrzymujesz 2 dukaty.

Pola strat: odkładasz dukaty do skarbca.

1. Na drodze napadli cię zbójcy. Tracisz 2 dukaty.
2. Płacisz świętopietrze (podatek na rzecz papieża). Tracisz 1 dukata.
3. Otworzyłeś przytułek dla ubogich. Koszt wynosi 1 dukat.

RYCERZ

Unikalny przywilej: Kiedy trafisz na pole przywileju, pobierasz 3 dukaty ze skarbca za nowe lenno od władcy.

Pola zysków: pobierasz dukaty ze skarbca.

1. Otrzymujesz zyski z lenna w wysokości 2 dukatów.
2. Wygrałeś turniej rycerski. Nagroda to 1 dukat.
3. Twój władca wypłacił Ci żołd (zapłatę) za obronę ziemi. Dostajesz 2 dukaty.

Pola strat: odkładasz dukaty do skarbca.

1. Kupiłeś nową zbroję u płatnerza. Tracisz 1 dukata.
2. Musisz zapłacić łanowe (podatek). Tracisz 2 dukaty.
3. Przekazujesz datek dla ubogich. Tracisz 1 dukata.

PIEKARZ (MIESZCZANIN)

Unikalny przywilej: Kiedy trafisz na pole przywileju, możesz ogłosić: „Moje wypieki sprzedają się jak świeże bułeczki!". Zabierasz 2 dukaty ze skarbca.

Pola zysków: pobierasz dukaty ze skarbca.

1. Udało Ci się sprzedać towar na miejskim targu. Otrzymujesz 2 dukaty.
2. Otrzymujesz zlecenie na dostawę chleba do zamku. Zarabiasz 2 dukaty.
3. Wykształciłeś czeladnika (nowego piekarza). Otrzymujesz z cechu 1 dukata.

Pola strat: odkładasz dukaty do skarbca.

1. Płacisz za mąkę do wypieków. Tracisz 1 dukata.
2. Na drodze napadli cię zbójcy. Tracisz 2 dukaty.
3. Opłacasz podatek od swojego straganu. Tracisz 1 dukata.

CHŁOP

Unikalny przywilej: Kiedy trafisz na pole przywileju, możesz ogłosić: „Zebrałem obfite plony!". Zabierasz 2 dukaty ze skarbca.

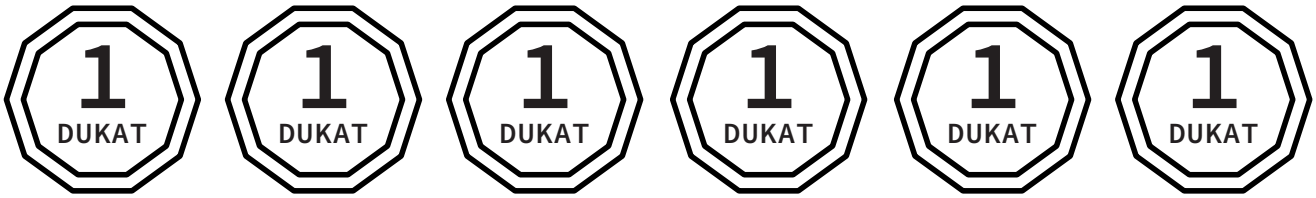
Pola zysków: pobierasz dukaty ze skarbca.

1. Twoje plony są obfite. Otrzymujesz 2 dukaty.
2. Pewien bogaty kupiec hojnie obdarował potrzebujących. Otrzymujesz 1 dukata.
3. Wykonałeś pracę dla seniora i otrzymałeś godziwą zapłatę. Otrzymujesz 2 dukaty.

Pola strat: odkładasz dukaty do skarbca.

1. Oddajesz daninę. Tracisz 2 dukaty.
2. Przyszedł czas na odrobienie pańszczyzny na polu Twojego pana. Tracisz 2 dukaty.
3. Zepsuł się Twój pług i musisz zapłacić rzemieślnikowi za naprawę. Tracisz 1 dukata.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

2. Wyobraź sobie, że za pomocą wehikułu czasu udało Ci się przenieść do średniowiecza. Przedstawicielem której grupy społecznej chciałbyś/chciałabyś zostać? Uzasadnij swój wybór.

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

TEMAT LEKCJI

FOLWARK SZLACHECKI I HANDEL ZBOŻEM WISŁĄ DO GDAŃSKA – GOSPODARKA TOWAROWO-PIENIĘŻNA I ŹRÓDŁA DOCHODU

SCENARIUSZ DLA	PRZEDMIOT	AUTOR	CZAS TRWANIA	KLASA
SZKOŁA PODSTAWOWA	HISTORIA	WIKTORIA KNAP	45 MIN	VI

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ wyjaśnia, czym był folwark szlachecki; ▪ wymienia minimum cztery elementy folwarku szlacheckiego; ▪ opisuje, jak wyglądał handel zbożem Wisłą do Gdańska; ▪ wymienia różne źródła dochodu; ▪ docenia rolę wyższego wykształcenia pod względem możliwości zatrudnienia i przyszłych dochodów.
METODY KSZTAŁCENIA	miniwykład z prezentacją; stacje zadaniowe; praca z materiałem dydaktycznym
FORMY PRACY	praca grupowa
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	karty pracy nr 1 i nr 2; prezentacja multimedialna
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer z dostępem do internetu; rzutnik lub tablica multimedialna
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WO:** I.4. Umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych; I.5. Dostrzeganie zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym; II.4. Objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych; II.5. Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności; III.2. Posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia. **WS:** IX.5. opisuje model polskiego życia gospodarczego w XVI w. **NPP – WO:** 6. Rozumienie związków przestrzenno-czasowych i przyczynowo-skutkowych [...]. **WS:** 15.1. przedstawia działalność gospodarczą polskiej szlachty w XV w. i XVI w., używając pojęć: folwark, magnateria, pańszczyzna, spław rzeczny, i ocenia jej wpływ na położenie mieszczan i chłopów.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

1. Nawiązanie (5 min)
2. Folwark jako forma przedsiębiorstwa (10 min)
3. Stacje zadań z elementami edukacji finansowej (20 min)
4. Podsumowanie (10 min)

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

1. Nawiązanie — 5 min

Rozdaj karty pracy nr 1 (załącznik nr 2). Wyjaśnij, że zamieszczone w karcie ilustracje przedstawiają elementy folwarku szlacheckiego, czyli gospodarstwa szlacheckiego z XVI wieku, ale znajdują się na niej również elementy ze współczesnego gospodarstwa. Zadaniem uczniów jest odnalezienie elementów folwarku i elementów współczesnych oraz uzupełnienie tabeli ich nazwami. Następnie poproś uczniów o zaprezentowanie wyników pracy, w razie potrzeby skoryguj odpowiedzi. Następnie skieruj do klasy pytania odnoszące się do ilustracji: *Jak myślicie, co mogły produkować folwarki szlacheckie?*, *Czyim nakładem pracy?*

2. Folwark jako forma przedsiębiorstwa — 10 min

Przeprowadź miniwykład, korzystając z prezentacji załączonej do scenariusza. Uwzględnij definicję folwarku szlacheckiego oraz minimum cztery jego elementy. Następnie objaśnij rolę Wisły jako szlaku handlowego i funkcję flisaków. Opowiedz o Gdańsku jako centrum handlu i zyskach czerpanych przez szlachtę ze sprzedaży za granicę, za pośrednictwem kupców, zboża będącego owocem pracy chłopów. Podkreśl, że postanowienia II pokoju toruńskiego z 1466 roku sprawiły, że dzięki odzyskaniu Pomorza Gdańskiego oraz zapotrzebowaniu w tamtym czasie w Europie na polskie zboże szlachta zaczęła tworzyć folwarki oraz rozwijać przedsiębiorczość (skorzystaj ze slajdu nr 7, aby objaśnić to pojęcie). Zwróć uwagę na to, że szlachta wolała zajmować się gospodarką, niż pozyskiwać dochody z wypraw wojennych. Wskaż na skutki tego procesu w postaci bogacenia się szlachty, rozwoju pańszczyzny oraz polskich miast, zwłaszcza Gdańska.

W miniwykładzie uwzględnij porównanie z dzisiejszą gospodarką: praca w XVI wieku a praca współcześnie – różne formy zatrudnienia (praca na etacie, na zlecenie, sezonowa, zdalna, na własny rachunek). Możesz też najpierw spytać uczniów, jakie znają formy zatrudnienia. Wyjaśnij uczniom, czym jest wynagrodzenie – również minimalne, możesz podać aktualną kwotę minimalnego wynagrodzenia netto w Polsce. Wskaż kilka korzyści płynących z posiadania wyższego wykształcenia pod względem możliwości zatrudnienia i przyszłych dochodów. Skorzystaj ze slajdu nr 8, by uświadomić uczniom zalety nauki, zdobywania doświadczenia oraz dzielenia się wiedzą. Zadaj uczniom pytanie: *Który zawód wydaje się być atrakcyjny dla Was i dlaczego?*. W razie potrzeby nakieruj uczniów na odpowiedzi, wskazując zalety posiadania wyższego wykształcenia, takie jak wysokie kwalifikacje, a dzięki temu większe szanse na wymarzoną pracę i wyższe dochody, rozwój osobisty.

3. Stacje zadań z elementami edukacji finansowej — 20 min

Podziel uczniów na cztery grupy, a następnie rozłóż w czterech miejscach sali lekcyjnej – stacjach – zadania z karty pracy nr 2 (załącznik nr 3) i wyświetl slajd nr 10. Wyjaśnij uczniom, że każda grupa ma wykonać wszystkie zadania znajdujące się na każdej ze stacji. Kolejność stacji nie ma znaczenia. Stale sprawdzaj i w razie potrzeby wspieraj pracę uczniów. Na koniec podsumuj pracę, prosząc, aby przedstawiciele grup odczytali odpowiedzi do wykonanych zadań.

4. Podsumowanie — 10 min

Zaproś uczniów do wspólnego rozwiązywania krzyżówki tematycznej (slajd nr 11). Każde hasło podaje lub wpisuje na tablicy interaktywnej inna osoba. W celu sprawdzenia poprawności haseł po zakończeniu pracy wyświetl slajd nr 12.

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-a, 2-c, 3-a, 4-c, 5-b, 6-d, 7-c, 8-a, 9-b, 10-d.

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Rzeczpospolitą w XVI wieku nazywano

- **a** spichlerzem Europy.
- **b** silosem Europy.
- **c** wodą na młyn.
- **d** krajem, nad którym nie zachodzi słońce.

02. Wyobraź sobie, że jesteś jak mały Dżek z „Bankructwa małego Dżeka" Janusza Korczaka i chcesz założyć własny interes. Co byłoby najważniejsze, żeby odnieść sukces w gospodarce towarowo-pieniężnej?

- **a** Mieć bogatych krewnych.
- **b** Być popularnym wśród znajomych.
- **c** Umieć dobrze liczyć i planować.
- **d** Być modnie ubranym.

03. Czym był folwark szlachecki?

- **a** Gospodarstwem rolnym należącym do szlachcica.
- **b** Miejscem, w którym mieszkali królowie.
- **c** Targowiskiem, na którym sprzedawano zboże.
- **d** Miastem handlowym nad Wisłą.

04. Dlaczego chłopi musieli pracować na folwarkach szlacheckich?

- **a** Szlachta im płaciła wysokie pensje.
- **b** Chcieli się nauczyć rolnictwa.
- **c** Byli zobowiązani do pańszczyzny.
- **d** Byli niewolnikami.

05. Co oznacza nazwa „lamus"?

- **a** Towar trudno dostępny w dawnych czasach.
- **b** Budynek na rzeczy nieużywane na co dzień.
- **c** Osobę zajmującą się sadownictwem.
- **d** Taniec z XVI wieku.

06. Które z poniższych stwierdzeń <u>nie dotyczy</u> gospodarki towarowo-pieniężnej?

- **a** Istnieje w niej rynek, na którym spotykają się sprzedający i kupujący.
- **b** Pieniądz to powszechnie akceptowany środek wymiany.
- **c** Towary są produkowane z myślą o sprzedaży.
- **d** Wymiana opiera się wyłącznie na barterze (wymianie towarów).

07. Skąd szlachta głównie czerpała dochody w epoce folwarków?

- **a** z wypraw wojennych
- **b** z pracy własnych rąk
- **c** ze sprzedaży zboża
- **d** z zakładania fabryk

08. Jakie towary najczęściej spławiano Wisłą do Gdańska?

- **a** zboże i drewno
- **b** ryby i sól
- **c** węgiel
- **d** przyprawy

09. Dżek miał pomysł na klasowy biznes, ale nie wszystko poszło zgodnie z planem. Co może być przyczyną „bankructwa" w działalności gospodarczej?

- **a** zbyt duża liczba klientów
- **b** brak planowania i złe zarządzanie pieniędzmi
- **c** uczciwe podejście do klientów
- **d** fachowa wiedza

10. Dlaczego wyższe wykształcenie może pomóc w zdobyciu lepszej pracy?

- **a** Ponieważ wymaga wielu lat nauki.
- **b** Ponieważ daje wiedzę czysto teoretyczną.
- **c** Ponieważ umożliwia poznanie wielu ludzi.
- **d** Ponieważ pozwala zdobyć wiedzę i wysokie kwalifikacje.

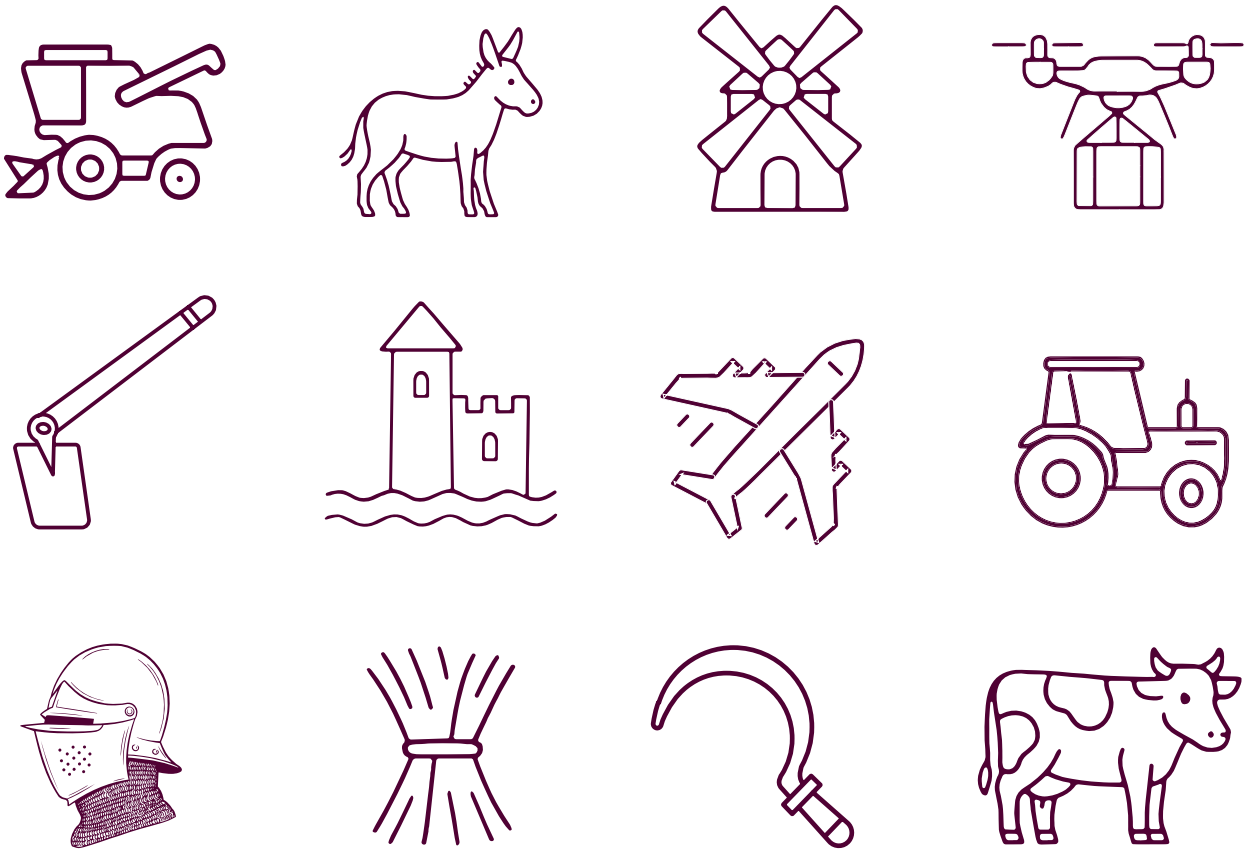
Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy 1

FOLWARK SZLACHECKI

Przyjrzyj się uważnie poniższym elementom. Następnie wpisz w tabeli po cztery elementy charakterystyczne dla folwarku i dla współczesnego gospodarstwa.

Elementy XVI-wiecznego folwarku szlacheckiego	Elementy ze współczesności

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 3. Karta pracy 2

STACJA 1. „MAPA" HANDLU

Wyjaśnijcie, dlaczego Wisła była „drogą handlową".

.....

.....

STACJA 2. FOLWARK JAKO FIRMA

Czy folwark można nazwać przedsiębiorstwem szlachty? Podkreślcie właściwy wyraz i podajcie uzasadnienie.

Tak / Nie, ponieważ .....

.....

.....

STACJA 3. PORÓWNANIE ZAWODÓW

Dopasujcie do osób właściwe sposoby uzyskiwania dochodów w XVI-wiecznej Rzeczpospolitej.

1. flisak	**A.** handel zbożem
2. chłop	**B.** wykonywanie pracy sezonowej
3. szlachcic	**C.** pańszczyzna
4. kupiec	**D.** praca w warsztacie
5. rzemieślnik	**E.** prowadzenie folwarku

1. ....., **2.** ....., **3.** ....., **4.** ....., **5.** .....

STACJA 4. ŹRÓDŁA DOCHODU

Przyjrzyjcie się rysunkom wyświetlonym na tablicy. Następnie przyporządkujcie źródła dochodu do postaci z XVI wieku i współczesności, wpisując przy każdym źródle odpowiedni numer postaci ze slajdu.

praca najemna – nr ..... pańszczyzna – nr .....

zysk z handlu – nr ..... świadczenia (np. emerytura) – nr .....

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

TEMAT LEKCJI: ZOSTAŃ XIX-WIECZNYM KAPITALISTĄ

SCENARIUSZ DLA	PRZEDMIOT	AUTOR	CZAS TRWANIA	KLASA
SZKOŁA PODSTAWOWA	HISTORIA	BEATA BAWEJ-LISIECKA	45 MIN	VI–VII

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ wyjaśnia wpływ rewolucji przemysłowej na współczesność; ▪ wyjaśnia pojęcia: kapitalizm, industrializacja, fabryka, wolna konkurencja, pensja; ▪ wymienia elementy składające się na budżet małego przedsiębiorstwa; ▪ rozróżnia rodzaje ubezpieczeń; ▪ opisuje ryzyko związane z zaciąganiem pożyczek.
METODY KSZTAŁCENIA	gra dydaktyczna
FORMY PRACY	praca grupowa
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	prezentacja multimedialna; karty pracy; małe samoprzylepne karteczki; dyplomy za otwarcie sejfu lub drobne nagrody
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer z dostępem do internetu; rzutnik lub tablica multimedialna; szuflada lub kuferek z kłódką na kod
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WO:** II.4. Objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych; II.5. Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności. **WS:** XIX.2. charakteryzuje najważniejsze przejawy rewolucji przemysłowej (wynalazki i ich zastosowania, obszary uprzemysłowienia, zmiany struktur społecznych i warunków życia). **NPP – WO:** 6. Rozumienie związków przestrzenno-czasowych i przyczynowo-skutkowych [...]. **WS:** 23.4. przedstawia przyczyny i skutki rewolucji przemysłowej, używając pojęć: degradacja środowiska, kapitalizm, maszyna parowa, pozycja kobiet, robotnicy, uprzemysłowienie, urbanizacja; 23.5. analizując źródła, na wybranych przykładach wskazuje wpływ wynalazków z I połowy XIX [...].

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

1. Nawiązanie (2 min)
2. Filary rewolucji przemysłowej (8 min)
3. Wyjaśnienie zasad gry (2 min)
4. Rozwiązanie zadań (25 min)
5. Podsumowanie (8 min)

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

1. Nawiązanie — 2 min

Włącz prezentację multimedialną i rozpocznij lekcję od wprowadzenia uczniów w realia rewolucji przemysłowej (slajd nr 2).

2. Filary rewolucji przemysłowej — 8 min

Na podstawie slajdów nr 3–5 opowiedz uczniom o zmianach, które stały się przyczyną rewolucji przemysłowej.

3. Wyjaśnienie zasad gry — 2 min

Odczytaj historię ze slajdu nr 6. Następnie wyłóż na stoliku kartki z kolejnymi zadaniami, wycięte z karty pracy. Nie zapomnij o weryfikowaniu poprawności wykonywanych zadań. Aby wprowadzić element motywującej rywalizacji, zapowiedz uczniom, że np. trzy zespoły, które najszybciej uzyskają prawidłowy szyfr, zostaną nagrodzone oceną (dyplomami lub drobnymi nagrodami).

Wytłumacz uczniom, że będą pracować w dwuosobowych grupach. Ich zadaniem będzie wykonanie czterech zadań z załącznika nr 2, które będą otrzymywać od Ciebie po kolei, od pierwszego do czwartego. Żeby otrzymać kolejne zadanie, należy prawidłowo rozwiązać zadanie wcześniejsze. Rozwiązaniem każdego zadania jest cyfra. Wszystkie cztery cyfry stanowić będą szyfr do sejfu pewnego fabrykanta. Regulamin gry znajduje się na slajdzie nr 7.

4. Rozwiązanie zadań — 25 min

Po zebraniu wszystkich czterech cyfr (3, 2, 1, 9) uczniowie wpisują kod na karteczce samoprzylepnej i przekazują Ci go do weryfikacji, np. naklejają na tablicy. Jeżeli jest prawidłowy, sejf (może to być szuflada lub kuferek zamykany na kłódkę na kod) otwiera się. Trzy pierwsze pary znajdują w nim np. dyplomy „Ekspert kapitalizmu" lub drobne nagrody.

5. Podsumowanie — 8 min

Podsumuj zajęcia, doceniając pracę uczniów (slajd nr 8) i omawiając skutki rewolucji przemysłowej we współczesnym świecie (slajd nr 9).

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-b, 2-d, 3-c, 4-c, 5-b, 6-b, 7-c, 8-d, 9-c, 10-a.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Które z poniższych stwierdzeń najlepiej opisuje główne założenia gospodarki kapitalistycznej?

- **a** Kontrola państwa nad środkami produkcji.
- **b** Dążenie do zysku, prywatna własność środków produkcji i swoboda działania w gospodarce.
- **c** Wspólna własność ziemi i maszyn.
- **d** Skupienie się na produkcji ręcznej.

02. Jakie mogły być konsekwencje niespłacania kredytu przez fabrykę Bogackiego?

- **a** Żadne.
- **b** Fabrykę mogło przejąć państwo.
- **c** Fabryka płaciłaby wyższe podatki.
- **d** Bank dochodziłby spłaty kredytu.

03. Co oznacza pojęcie industrializacji, zgodnie z ulotką z zadania 2?

- **a** Proces powrotu do produkcji rzemieślniczej.
- **b** Rozwój handlu międzynarodowego.
- **c** Przejście od pracy rzemieślniczej do masowej produkcji w fabrykach.
- **d** Budowę dróg w celu ułatwienia transportu.

04. Który wynalazek był kluczowy dla rozwoju industrializacji i masowej produkcji w fabrykach?

- **a** Wynalezienie maszyny drukarskiej.
- **b** Odkrycie elektryczności.
- **c** Wynalezienie maszyny parowej.
- **d** Wprowadzenie koła wodnego.

05. Co oznacza wolna konkurencja w kontekście rewolucji przemysłowej?

- **a** Fabrykanci razem ustalają ceny towarów.
- **b** Każdy walczy o klienta, powstają nowe fabryki, a ceny towarów mogą spadać.
- **c** Rząd decyduje, co ma być produkowane i w jakiej ilości.
- **d** Jedna duża fabryka dominuje na całym rynku.

06. Jakie były konsekwencje wydarzeń historycznych dla finansów Bogackiego, zgodnie z jego notatką?

- **a** Zarobił więcej, niż zakładał.
- **b** Wzrosły jego koszty i stracił pracowników.
- **c** Sprzedawał swoje towary niezależnie od jakości.
- **d** Stracił fabrykę w wyniku wojny.

07. Jak rewolucja przemysłowa zmieniła warunki życia i pracy robotników?

- **a** Przyniosła robotnikom lepsze warunki pracy.
- **b** Spowodowała, że praca stała się lżejsza.
- **c** Spowodowała długie godziny pracy, trudne warunki i niskie zarobki.
- **d** Umożliwiła robotnikom bogacenie się.

08. Jaki rodzaj ubezpieczenia wykupił Bogacki?

- **a** od następstw nieszczęśliwych wypadków
- **b** ubezpieczenie zdrowotne
- **c** od odpowiedzialności cywilnej
- **d** ubezpieczenie majątkowe

09. Dlaczego zysk był tak ważny dla fabrykantów?

- **a** Zysk był potrzebny do opłacania wysokich podatków państwowych.
- **b** Ponieważ stanowił dodatek do prywatnego majątku.
- **c** Ponieważ był motorem napędowym kapitalizmu i umożliwiał dalszy rozwój fabryki.
- **d** Ponieważ służył do wspierania organizacji charytatywnych.

10. Który wzór matematyczny przedstawia sposób obliczania bieżącego zysku fabryki na podstawie określonych danych?

- **a** przychody ze sprzedaży – (zakup maszyn + + pensje + ubezpieczenie + rata kredytu)
- **b** zakup surowców + opłata za transport + + drobne naprawy
- **c** inwestycje – wydatki
- **d** przychody ze sprzedaży + wydatki

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

Zadanie 1

NOWINY GOSPODARCZE

LIPIEC, ROKU PAŃSKIEGO 1870

Wielki przewrót: era kapitalizmu otwiera szanse i rodzi zagrożenia!

Szanowni Czytelnicy! Żyjemy w czasach niezwykłych przemian. Stara gospodarka oparta na rzemieślniczej pracy ustępuje miejsca nowemu porządkowi – kapitalizmowi. Czymże jest ten nowy potężny duch? To system, w którym prywatna własność środków produkcji, takich jak ziemia, maszyny czy fabryki, staje się fundamentem. Celem każdego przedsiębiorcy jest dążenie do zysku, który napędza inwestycje i rozwój. To właśnie wolność gospodarcza i możliwość pomnażania kapitału są motorem postępu. Banki chętnie udzielają pożyczek, ale kto ich nie spłaca – bankrutuje. Takie jest ryzyko nadmiernego zadłużenia.

Napiszcie, ile środków produkcji wymieniono w artykule.

Zadanie 2

Rewolucja przemysłowa w pełni!

Drodzy Rodacy! Jesteśmy świadkami historycznych zmian! Industrializacja to proces, który zmienia oblicze naszego kraju. To właśnie ona przenosi nas z epoki ręcznej pracy rzemieślniczej do ery masowej produkcji w fabrykach. Wynalezienie maszyny parowej i rozwój nowych technologii pozwoliły na budowę wielkich zakładów, które wytwarzają towary szybciej, taniej i w większych ilościach niż kiedykolwiek wcześniej! Inwestuj w maszyny – to klucz do sukcesu w nowej erze przemysłu!

KATALOG MASZYN PAROWYCH

Wiosna 1871

- **Maszyna A: szlifierka parowa model 1870**
  Cena: 25 000 talarów
  Opis: zwiększa produkcję elementów drewnianych o 300%!
- **Maszyna B: tokarka automatyczna „Szybki hebel”**
  Cena: 30 000 talarów
  Opis: niezastąpiona w nowoczesnej obróbce drewna.
- **Maszyna C: silnik parowy „Gigant”**
  Cena: 40 000 talarów
  Opis: potężne źródło energii dla całej fabryki.

Bogacki zaciągnął kredyt w wysokości 55 000 talarów. Ile maszyn spośród wymienionych wyżej mógł maksymalnie kupić za tę kwotę?

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

Zadanie 3

POLISA UBEZPIECZENIOWA nr 12345

Towarzystwo Ubezpieczeń
„Bezpieczna przystań"

- Ubezpieczenie majątkowe: Fabryka zabawek Pana Leona C. Bogackiego
- Okres ubezpieczenia: 10 stycznia 1866 – 10 stycznia 1871 (5 lat)
- Łączna składka za cały okres: 5000 talarów

Niniejsza polisa wygasła.

Notatka dla Zarządu!

Musimy obciąć koszty! W wyniku wojny francusko-pruskiej podniesiono cła na nasze surowce, a robotnicy zostali zaciągnięci do wojska. To przyniosło ogromne straty! Wczoraj podpisałem umowę z nowym ubezpieczycielem, Towarzystwem „Gwarant", dotyczącą majątku fabryki. Jej warunki są korzystniejsze niż poprzednie.

Nowe ubezpieczenie rocznie wynosi 800 talarów! To znaczna oszczędność w porównaniu z tym, co płaciliśmy poprzednio! W tej walce o klienta liczy się każdy grosz!

L.C. Bogacki

Ile talarów fabryka Bogackiego zaoszczędziła na nowym ubezpieczeniu przez 5 lat? Wpiszcie pierwszą cyfrę tej kwoty.

Zadanie 4

List do Szanownego Fabrykanta!

My, pracownicy Pańskiej fabryki, piszemy z prośbą o poprawę naszych warunków! Długie godziny pracy, brak światła i świeżego powietrza w hali fabrycznej wykańczają nas. Wszyscy wiemy, że ta nowa era industrializacji przynosi bogactwo, ale my, prości robotnicy, ledwo wiążemy koniec z końcem. Oczekujemy poprawy warunków pracy i wzrostu wynagrodzeń o 5 talarów miesięcznie! Jeśli nasze żądania nie zostaną spełnione, zaprzestaniemy pracy!

Z wyrazami szacunku,
Związek Robotników Pańskiej Fabryki

Policzcie, ile będzie kosztować fabrykanta podwyżka wynagrodzeń dla 65 pracowników przez okres roku. Wpiszcie cyfrę setek.

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

TEMAT LEKCJI: GOSPODARKA TO PODSTAWA!

SCENARIUSZ DLA: SZKOŁA PODSTAWOWA
PRZEDMIOT: HISTORIA
AUTOR: PATRYCJA KOPCIŃSKA
CZAS TRWANIA: 90 MIN
KLASA: VII–VIII

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ charakteryzuje dziedzictwo zaborów; ▪ posługuje się pojęciami (m.in. unifikacja, inflacja, hiperinflacja, kurs waluty); ▪ różnicuje rodzaje inflacji; ▪ odnosi się do współczesnych procesów inflacyjnych; ▪ identyfikuje postać i najważniejsze dokonania Władysława Grabskiego; ▪ analizuje i interpretuje dane zawarte w materiałach ikonograficznych oraz statystycznych; ▪ porównuje ceny towarów i walut; ▪ oblicza ceny towarów i walut; ▪ wyjaśnia, w jaki sposób można zabezpieczyć się przed inflacją.
METODY KSZTAŁCENIA	pogadanka; burza mózgów; metoda sytuacyjna; metoda kuli śniegowej; interpretacja danych; praca z tekstem i materiałem ikonograficznym
FORMY PRACY	praca grupowa; praca zbiorowa
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	prezentacja multimedialna; karta pracy; kartka z napisem „Tak"; kartka z napisem „Nie"; cztery czyste kartki A4
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer z dostępem do internetu; rzutnik lub tablica multimedialna; mobilne urządzenia uczniów
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WO:** I.4. Umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych; II.5. Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności; III.2. Posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia. **WS:** XXVIII.1. charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń oraz dziedzictwa zaborowego; XXIX.2. ocenia życie społeczno-gospodarcze II Rzeczypospolitej, uwzględniając kryzysy i osiągnięcia. **NPP – WO:** 4. Zainteresowanie historią i jej poznawaniem jako praktyką pogłębiania własnej wiedzy i rozumienia oraz dochodzenia do prawdy. **WS:** 5.1. przedstawia kształtowanie się ustroju społeczno-politycznego i gospodarki II RP do 1926 r., używając pojęć: demokracja, konstytucja marcowa z 1921 r., mniejszości narodowe, prawa kobiet, reforma walutowa, i opisując te przemiany.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

1. Nawiązanie – dziedzictwo zaborów (5 min)
2. Opowieść o marce polskiej (20 min)
3. Inflacja i reformy Władysława Grabskiego (35 min)
4. Jak bronić się przed inflacją? (15 min)
5. Inflacja w czasach nam bliższych (5 min)
6. Podsumowanie (10 min)

Ministerstwo Finansów
FUNDUSZ EDUKACJI FINANSOWEJ
WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI
Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Uwaga! Samodzielnie zdecyduj, w którym miejscu zakończyć lekcję 1. Z kolei na początku lekcji 2 powieś kartkę z napisem „Tak" po jednej stronie klasy, a kartkę z napisem „Nie" po przeciwnej stronie klasy.

1. Nawiązanie – dziedzictwo zaborów — 5 min

Rozpocznij lekcję od wyświetlenia slajdu nr 2 z prezentacji multimedialnej, ukazującego dziedzictwo zaborów. Poproś młodzież, aby samodzielnie przeanalizowała znajdujący się na nim wykres i przyporządkowała każdą jego część do określonego zaboru. Po chwili zaprezentuj slajd nr 3 z cytatem słów Juliusza Kadena-Bandrowskiego i zapytaj uczniów, co trzeba było zrobić w Polsce po zaborach, aby te słowa urzeczywistnić. Po wysłuchaniu propozycji uczniów podkreśl, że ukazane na wykresie różnice i problemy są tylko przykładami tego, z czym borykało się młode państwo polskie. Poinformuj uczniów, że na tych zajęciach skupicie się na problemach związanych z finansami.

2. Opowieść o marce polskiej — 20 min

Zapytaj uczniów, czy pamiętają, jakie waluty były w obiegu na ziemiach polskich u progu niepodległości. Wspomnij o nieudanej próbie wprowadzenia w 1919 roku nowej jednolitej waluty (Lech, Piast, Tadeusz Kościuszko, setnik, złoty) i decyzji pozostawienia jako głównego środka płatniczego waluty, która od 1916 roku funkcjonowała w Królestwie Polskim. Wyświetl slajd nr 4 i zaproponuj młodzieży rozwiązanie rebusu, w którym zaszyfrowano nazwę tej waluty. Następnie pokaż slajd nr 5 przedstawiający banknoty markowe.

Podziel klasę na cztery zespoły (A, B, C, D) i zaproponuj uczniom ćwiczenie pt. „W pewnym państwie...", polegające na zapoznaniu się z opisem sytuacyjnym (slajd nr 6) i ustaleniu odpowiedzi na dotyczące go pytania (slajd nr 7). Możesz poprosić chętną osobę o głośne odczytanie opisu. Po upływie wyznaczonego czasu i zaprezentowaniu przez grupy odpowiedzi poinformuj uczniów, że zjawisko, o którym była mowa w ćwiczeniu, to inflacja. Nie wyjaśniaj jednak znaczenia tego terminu.

3. Inflacja i reformy Władysława Grabskiego — 35 min

Wręcz każdej grupie kartę pracy (załącznik nr 2) oraz kartkę A4 (do sporządzania notatek, obliczeń itp.). Poproś, aby grupy wykonały zadanie 1 z karty pracy. Następnie zaprezentuj slajd nr 8 i poproś uczniów o wykonanie zadania 2 z karty pracy. Zwróć uczniom uwagę, że zespoły mają pracować tylko z tym materiałem, którego oznaczenie literowe odpowiada nazwie ich grupy (A, B, C lub D).

Poproś przedstawicieli grup o odczytanie rozwiązań zadania 2 i sprawdź ich poprawność. Poinformuj, że inflacja może przybierać różne formy i rodzaje w zależności od tego, co jest jej przyczyną oraz jakie jest tempo jej wzrostu (slajd nr 9).

Zaproponuj uczniom wykonanie zadania 3 z karty pracy, a następnie sprawdź poprawność jego wykonania (slajd nr 10). Teraz wyświetl slajd nr 11 i poinformuj uczniów, że umieszczone na nim dane będą im potrzebne do wykonania, a następnie zaprezentowania zadania 4 z karty pracy. Podkreśl, że zadanie jest wieloczynnościowe i tylko zaangażowanie całego zespołu umożliwi jego rozwiązanie w wyznaczonym czasie.

Opowiedz o kursie marki polskiej, zwiększaniu nominałów emitowanych banknotów, protestach wywołanych hiperinflacją i o tym, w jaki sposób państwo polskie z nią sobie poradziło („rząd ekspertów", reformy, Bank Polski itp.). Wykorzystaj do tego slajdy nr 12–16. W swojej opowieści podkreśl wagę polityki monetarnej dla rozwoju państwa oraz to, że w dwudziestoleciu międzywojennym problematyką gospodarczą żywo interesowały się całe rzesze obywateli. Powstało wówczas wiele publikacji na ten temat, również dla dzieci i młodzieży. Wyświetl slajd nr 17 i przedstaw książkę Janusza Korczaka pt. „Bankructwo małego Dżeka". Opowiedz uczniom o tym, że jest to powieść finansowa, a jej pierwsze wydanie ukazało się w roku 1924, a więc w tym samym, w którym doszło do wielkiej reformy monetarnej. Książka obecnie znajduje się na liście lektur uzupełniających dla szkoły podstawowej, więc zarekomenduj ją młodzieży.

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

4. Jak się bronić przed inflacją? 15 min

Zaproponuj uczniom wykonanie ćwiczenia pt. „Jestem milionerem" (slajdy nr 18 i 19) i wyjaśnij, że będą pracować metodą kuli śniegowej, a na poszczególne etapy pracy będą mieli ściśle określony czas. W razie potrzeby wyjaśnij założenia tej metody. Podczas pracy uważnie kontroluj czas. Następnie poproś przedstawicieli ósemek o wypowiedź na temat ich propozycji zabezpieczenia funduszy przed inflacją. Na koniec podkreśl, że nie istnieje uniwersalna supermetoda na zabezpieczenie się przed inflacją. Aby to zrobić, trzeba brać pod uwagę wiele czynników zarówno rynkowych, jak i osobistych.

Zachęć młodzież do przeprowadzenia w swoich domach rozmów dotyczących zabezpieczenia przed inflacją.

5. Inflacja w czasach nam bliższych 5 min

W celu odniesienia problemu inflacji i reform gospodarczych w czasach II Rzeczypospolitej do czasów nam współczesnych przedstaw (z pomocą slajdu nr 20) problem hiperinflacji końca lat 80. i początku lat 90. XX w., w tym założenia reform z tzw. planu Balcerowicza (terapia szokowa, stabilizacja złotówki, ograniczenie dodruku pieniędzy). Następnie omów krótko (na podstawie slajdu nr 21) inflację po pandemii COVID-19 (wynoszącą nawet kilkanaście procent; jej szczyt przypadł na 2023 rok) oraz przeprowadź krótką pogadankę, pytając klasę: *Co łączy te trzy okresy inflacji?*, *Jakie lekcje płyną z historii?*. Podkreśl, że istotne są odważne i zdecydowane reformy (W. Grabskiego, L. Balcerowicza), a doświadczenia historyczne pokazują, że inflację da się opanować, ale wymaga to jednak podejmowania trudnych, często niepopularnych w społeczeństwie decyzji i dyscypliny finansowej. Podobnie jak w latach 20. XX wieku, kiedy trzeba było wprowadzić nową walutę (polski złoty) w warunkach wysokiej inflacji, tak i w latach 90. XX w. konieczne było przeprowadzenie denominacji.

6. Podsumowanie 10 min

Powtórz z uczniami wiadomości z zajęć, korzystając z arkusza pytań testowych lub zadając pytania otwarte, np.: *Jakie waluty znajdowały się w obiegu na ziemiach polskich u progu niepodległości?*, *Co to jest inflacja i jakie mogą być jej przyczyny?*, *Jak nazywał się premier, który przeprowadził reformę walutową i na czym ta reforma polegała?*, *Co oznacza termin „kurs waluty"?*, *W jaki sposób można zabezpieczyć swoje fundusze przed inflacją?*.

Na zakończenie natomiast poproś młodzież, aby oceniła zajęcia, dokonała ewaluacji, określiła swoje potrzeby uczestnictwa w zajęciach edukacji finansowej i ekonomicznej poprzez zajmowanie miejsc przy odpowiednich kartkach: z napisem „Tak" albo z napisem „Nie" lub pomiędzy nimi.

Oceń zaangażowanie młodych ludzi i podziękuj im za udział w zajęciach.

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-c, 2-d, 3-d, 4-b, 5-a, 6-c, 7-c, 8-b, 9-d, 10-b.

Ministerstwo Finansów
FUNDUSZ EDUKACJI FINANSOWEJ
WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI
Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Którą walutą nie posługiwali się Polacy u progu swojej niepodległości?

- **a** marką niemiecką
- **b** marką polską
- **c** złotym polskim
- **d** rublem carskim

02. Co to jest inflacja?

- **a** spadek cen wszystkich produktów
- **b** wzrost wartości pieniądza
- **c** spadek ilości pieniędzy będących w obiegu
- **d** wzrost cen towarów i usług

03. Co może spowodować inflację?

- **a** zbyt mała ilość pieniędzy w obiegu
- **b** zmiana koloru banknotów
- **c** szybka obniżka cen produktów i usług
- **d** drukowanie zbyt dużej ilości pieniędzy

04. Wśród rodzajów inflacji nie ma

- **a** inflacji pełzającej.
- **b** inflacji kłusującej.
- **c** inflacji galopującej.
- **d** inflacji kroczącej.

05. Hiperinflacja miała miejsce w latach

- **a** 1923–1924.
- **b** 1920–1922.
- **c** 1920–1921.
- **d** 1922–1923.

06. Kto przeprowadził reformę walutową?

- **a** Wincenty Witos
- **b** Władysław Sikorski
- **c** Władysław Grabski
- **d** Włodzimierz Cimoszewicz

07. W którym roku miała miejsce reforma walutowa?

- **a** 1926
- **b** 1925
- **c** 1924
- **d** 1923

08. Jak nazywał się bank centralny II RP?

- **a** Narodowy Bank Polski
- **b** Bank Polski SA
- **c** Powszechny Bank Narodowy
- **d** Polski Bank Emisyjny SA

09. Jeżeli kurs dolara wynosi 5,18 zł, oznacza to, że

- **a** trzeba wydać 2 dolary, aby kupić 20 zł.
- **b** 1 zł to więcej niż banknot jednodolarowy.
- **c** dolar i złoty są tyle samo warte.
- **d** trzeba zapłacić ponad 5 zł, aby mieć 1 dolara.

10. Które z poniższych działań najsłabiej zabezpieczy Twoje pieniądze przed inflacją?

- **a** kupno złotej obrączki
- **b** dobre schowanie gotówki
- **c** wpłacenie pieniędzy na konto oszczędnościowe
- **d** założenie lokaty bankowej

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

1. Wyszukajcie w sieci definicję terminu „inflacja", a następnie sformułujcie jak najprostsze jego wyjaśnienie. Podajcie też dwa przykłady inflacji, z którymi się ostatnio spotkaliście.

Inflacja to .....

Przykłady inflacji: .....

2. Zinterpretujcie materiał przygotowany dla Waszej grupy (co przedstawia?, czego dotyczy?). Określcie, czy może się on odnosić do naszych czasów.

Materiał może się odnosić do czasów obecnych: **tak / nie**, ponieważ .....

3. Z podanych liter ułóżcie nazwy inflacji odpowiadające ich opisom.

Umiarkowany wzrost cen (do 5% rocznie) to inflacja .....

Wzrost cen w granicach 5–10% rocznie. Ta inflacja ..... może być odczuwalna dla konsumentów.

Gwałtowny wzrost cen (dwu- lub trzycyfrowy), często powodujący poważne problemy gospodarcze, to inflacja .....

Miesięczny wzrost cen przekraczający 50%, prowadzący do utraty wartości pieniądza i kryzysu gospodarczego, to tzw. .....

PAJEZŁĄCA

ROCAKCZĄ

ALOJCAPUĄG

F LC HINAIPERJA

4. Na podstawie danych zaprezentowanych na slajdzie określcie:

a) Ile trzeba było wydać pieniędzy 10.10.1923 roku, aby zrobić zakupy składające się z:

- ✓ 2 kg schabu surowego,
- ✓ 0,25 kg szynki gotowanej,
- ✓ 0,5 kg kiełbasy zwyczajnej,
- ✓ 1 kg parówek.

.....

b) O ile więcej pieniędzy trzeba było wydać na zrobienie takich samych zakupów po dniu 1.11.1923 roku?

.....

c) Który towar podrożał najbardziej i o ile procent?

.....

d) Jaki rodzaj inflacji miał miejsce w czwartym kwartale roku 1923?

.....

e) Jakie emocje mogły towarzyszyć ludziom robiącym wówczas zakupy? Podajcie trzy przykłady.

.....

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

TEMAT LEKCJI: REWOLUCJA PRZEMYSŁOWA I ZMIANY W ŚWIECIE FINANSÓW

SCENARIUSZ DLA	PRZEDMIOT	AUTOR	CZAS TRWANIA	KLASA
SZKOŁA PODSTAWOWA	HISTORIA	WIKTORIA KNAP	45 MIN	VI–VII

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ wyjaśnia znaczenie pojęć: rewolucja przemysłowa, robotnicy, fabrykanci, inteligencja, urbanizacja, kredyt, bank; ▪ charakteryzuje skutki rewolucji przemysłowej; ▪ argumentuje, dlaczego lepiej oszczędzać, aniżeli pożyczać; ▪ podaje przykłady sytuacji prowadzących do trudności finansowych.
METODY KSZTAŁCENIA	rozmowa nauczająca; praca z tekstem źródłowym; burza mózgów
FORMY PRACY	praca grupowa; praca indywidualna
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	karta pracy; prezentacja multimedialna
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer z dostępem do internetu; rzutnik lub tablica multimedialna
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WO:** I.4. Umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych; I.5. Dostrzeganie zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym; II.4. Objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych; II.5. Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności; III.2. Posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia. **WS:** XIX.2. charakteryzuje najważniejsze przejawy rewolucji przemysłowej (wynalazki i ich zastosowania, obszary uprzemysłowienia, zmiany struktur społecznych i warunków życia); XXVI.1. opisuje kulturowe i cywilizacyjne następstwa wojny. **NPP – WO:** 6. Rozumienie związków przestrzenno-czasowych i przyczynowo-skutkowych […]. **WS:** 23.4. przedstawia przyczyny i skutki rewolucji przemysłowej, używając pojęć: degradacja środowiska, kapitalizm, maszyna parowa, pozycja kobiet, robotnicy, uprzemysłowienie, urbanizacja.

1. Nawiązanie (10 min)
2. Rewolucja przemysłowa oczami dziecka (10 min)
3. Rewolucja przemysłowa i finansowa (15 min)
4. Podsumowanie – karta pracy z zagadnieniami edukującymi finansowo (10 min)

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

1. Nawiązanie — 10 min

Na początku lekcji zadaj pytania: *Co oznacza słowo „rewolucja"?, Co może ono oznaczać w odniesieniu do przemysłu, a co – w odniesieniu do finansów?*. Włącz prezentację multimedialną. Posiłkując się slajdami, zapoznaj uczniów z czynnikami inicjującymi rewolucję przemysłową. Opowiedz o zmianach w życiu społecznym, zwróć uwagę na migracje ze wsi do miast i na rozwój tych ostatnich. Wymień nowo powstałe grupy społeczne. Podaj kilka przykładowych wynalazków z epoki, ze szczególnym uwzględnieniem maszyny parowej, jej roli w rozwoju przemysłu i zastosowania w transporcie (np. w parostatkach, lokomotywach). Zwróć uwagę na powiązane z rewolucją przemysłową przemiany na rynku finansowym, np. zapotrzebowanie na kapitał w związku z powstawaniem nowych fabryk powodującym rozwój instytucji finansowych oraz rozwój rynku kredytów czy pożyczek. Wyjaśnij pojęcie kapitalizmu.

2. Rewolucja przemysłowa oczami dziecka — 10 min

Wyświetl slajd nr 10 z fragmentem tekstu źródłowego ilustrującego trudną sytuację robotników w XIX wieku. Poproś uczniów o przeczytanie tego tekstu, a następnie o przeczytanie fragmentu powieści Janusza Korczaka pt. „Bankructwo małego Dżeka" (slajd nr 11). Zadaj uczniom pytanie: *Jak wyglądało życie dzieci robotników na początku rewolucji przemysłowej oraz na początku XX wieku?*. Zwróć uwagę na skutki rewolucji przemysłowej, takie jak praca dzieci w fabrykach, oraz na trudne warunki życia robotników – również jeszcze w XX wieku – które doprowadziły do walki o takie prawa dla pracujących, jak renty, emerytury czy ubezpieczenia. Następnie, na podstawie slajdu nr 12 i 13, wyjaśnij uczniom, dlaczego tak ważne jest dbanie o bezpieczną przyszłość finansową poprzez oszczędzanie czy pilnowanie opłacania składek emerytalnych.

3. Rewolucja przemysłowa i finansowa — 15 min

Wyświetl slajd nr 14 z szablonem mapy myśli. Część informacji jest już w nim wpisana. Pracuj z uczniami metodą burzy mózgów, sięgając po elementy rozmowy nauczającej tak, by uzupełnić schemat informacjami wprowadzonymi podczas zajęć i zrealizować cele lekcji. Pracuj swobodnie, uzupełniony schemat traktuj jako inspirację. Zadbaj jednak, aby informacje były właściwie pogrupowane – oddzielnie finansowe i historyczne. Poproś uczniów o notowanie.

4. Podsumowanie – karta pracy z zagadnieniami edukującymi finansowo — 10 min

Rozdaj karty pracy (załącznik nr 2) – po jednej na parę. Poproś uczniów o wykonanie zapisanych w karcie zadań. Stale kontroluj i w razie potrzeby wspieraj pracę uczniów. Następnie poproś wybranych uczniów o odczytanie odpowiedzi oraz refleksję z lekcji.

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-c, 2-b, 3-b, 4-c, 5-c, 6-b, 7-b, 8-a, 9-c, 10-a.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Co było jednym z głównych skutków rewolucji przemysłowej?

- **a** zanik handlu międzynarodowego
- **b** powrót do gospodarki naturalnej
- **c** rozwój fabryk i migracja ludzi do miast
- **d** zmniejszenie produkcji towarów

02. Kim był fabrykant w czasach rewolucji przemysłowej?

- **a** osobą pracującą na roli
- **b** właścicielem fabryki zatrudniającym robotników
- **c** urzędnikiem państwowym
- **d** nauczycielem w szkole branżowej

03. Jaka nowa grupa społeczna pojawiła się w wyniku rewolucji przemysłowej?

- **a** chłopi
- **b** inteligencja
- **c** mieszczanie
- **d** duchowni

04. Najważniejszy wynalazek rewolucji przemysłowej to

- **a** sztuczny satelita.
- **b** pismo klinowe.
- **c** maszyna parowa.
- **d** koło.

05. Co może być skutkiem niespłacania zobowiązań finansowych?

- **a** zwiększenie limitu zadłużenia
- **b** umorzenie długu bez konsekwencji
- **c** problemy prawne i utrata majątku
- **d** zwiększenie zdolności kredytowej

06. Jaki powinien być konsument w stosunku do reklam?

- **a** Ufny i zdecydowany, by szybko podejmować decyzje.
- **b** Asertywny i krytycznie myślący.
- **c** Bezkrytyczny wobec wszystkich treści.
- **d** Ufny wobec wszystkich reklam.

07. Jakie instytucje zaczęły się rozwijać w wyniku potrzeby finansowania fabryk?

- **a** szkoły ekonomiczne
- **b** banki i giełdy
- **c** szpitale
- **d** biblioteki

08. W jakiej sytuacji były te dzieci opisane przez Janusza Korczaka w „Bankructwie małego Dżeka", które nie mogły chodzić do szkoły?

- **a** Trudnej, nie mogły się uczyć. Nie miały doświadczenia ani siły.
- **b** Dobrej, wykorzystywały czas wolny od nauki na to, co sprawiało im frajdę.
- **c** Dobrej, żałowały, że się nie mogą uczyć, ale lubiły chodzić do pracy.
- **d** W przytoczonym fragmencie nie było o tym mowy.

09. Które wyjaśnienie jest niezgodne z terminem „kapitalizm"?

- **a** swobodna konkurencja
- **b** inwestowanie
- **c** duża ingerencja państwa w gospodarkę
- **d** prywatna własność

10. W której książce głównym bohaterem jest Dżek Fulton?

- **a** „Bankructwo małego Dżeka" Janusza Korczaka
- **b** „W pustyni i w puszczy" Henryka Sienkiewicza
- **c** „Pan Tadeusz" Adama Mickiewicza
- **d** „Balladyna" Juliusza Słowackiego

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

REWOLUCJA PRZEMYSŁOWA

1. **Wyjaśnijcie termin „rewolucja przemysłowa" i podajcie przykład jednego z wynalazków, które tę rewolucję zapoczątkowały.**

2. **Wymieńcie co najmniej trzy zmiany, które zaszły w codziennym życiu ludzi w wyniku rewolucji przemysłowej (np. związane z pracą, miejscem zamieszkania, transportem).**

3. **Opiszcie krótko, jak mogło wyglądać dzieciństwo w rodzinie robotników w czasie rewolucji przemysłowej.**

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

„Dlaczego nie mamy możliwie wcześniej nauczyć dziecka, czym jest pieniądz, wynagrodzenie za pracę, aby czuło wartość, złe i dobre strony posiadania?"

Janusz Korczak

Komplet scenariuszy jest częścią zestawu materiałów do nauczania zagadnień finansowych w klasach IV–VIII. W skład całego zestawu wchodzą:

- **poradnik dla uczniów** „Moja inteligencja finansowa",
- **przewodnik dla nauczycieli** „Rozwój kompetencji finansowych uczniów",
- **poradnik dla dyrektorów i rad rodziców** „Rozwój kompetencji finansowych uczniów",
- **słownik pojęć finansowych**,
- **komplety scenariuszy wraz z prezentacjami** do przedmiotów: język polski, matematyka, geografia, historia, wiedza o społeczeństwie, język angielski, lekcja biblioteczna, a także na zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego, zajęcia z wychowawcą i zebrania z rodzicami,
- **gry terenowe, studia przypadku i gra planszowa** „Galaktyczne finanse".

Edukacja finansowa to rozwijanie u uczniów wiedzy m.in. o pieniądzach, oszczędzaniu i podejmowaniu odpowiedzialnych decyzji. Scenariusze lekcji znajdujące się w zestawie pozwalają ją prowadzić na wielu przedmiotach – bez dodatkowych godzin i zmian w programie. Ich ogromną zaletą jest to, że są zgodne z podstawą programową.

Przygotowane materiały mają wspierać nauczycieli oraz pomagają w przystępny i praktyczny sposób wprowadzać temat finansów do codziennych spotkań z uczniami. Dzięki nim dzieci i młodzież zaczną poznawać wartość pracy i pieniędzy oraz będą uczyć się bezpiecznie poruszać się w świecie finansów i ekonomii już od najmłodszych lat.

Zestaw materiałów edukacyjnych powstał jako element realizacji założeń **Krajowej Strategii Edukacji Finansowej**. Materiały w wersji drukowanej trafiły do każdej szkoły podstawowej w Polsce. Wersja elektroniczna jest dostępna na stronie:

https://www.gov.pl/web/finanse/materialy-edukacyjne

KOMPLET SCENARIUSZY

DO NAUCZANIA ZAGADNIEŃ FINANSOWYCH W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH

HISTORIA

ISBN 978-83-979868-9-3

Ministerstwo Finansów

FUNDUSZ EDUKACJI FINANSOWEJ

WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.